

811.161.1'366.58
<https://doi.org/10.18485/sj.2017.22.1.29>

ВИШЊА Б. ВИШЊЕВАЦ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 09. 09. 2016.
Прихваћен: 15. 12. 2016.

О НЕКИМ СТАРОРУСКИМ ГЛАГОЛИМА СА ДВА ВИДА

У раду се на материјалу *Повести о минулим временима* према *Лаврентијевском летопису* из 1377. године разматра категорија глаголског вида у староруском језику. Будући да је иста категорија у анализираном периоду још увек била у процесу формирања, извесним глаголима одговарајуће значење одређивао је контекст. Синхроним пресеком, али и методом преводне семантизације, размотрићемо функционисање таквих примера посматрајући стање у староруском језику и стање које затичемо у савременим језицима, те ћемо указати на специфичности које су се и до данас задржале. Стога анализу прати и лексикографска интерпретација у речницима.

Кључне речи: глаголски вид, имперфекат, аорист, староруски језик, српски језик.

0. УВОД

Категорија глаголског вида у периоду староруског језика још увек није достигла крајњу морфологизацију, односно разликовала се од стања у савременом руском језику. Ј. С. Маслов (2004: 140) наводи да је основна база за њено формирање био процес суфиксације из које се даље развија несвршени вид, а према њему, потом и свршени. У *Историјској граматици руског језика*

* visnja_visnjevaca@yahoo.com

(1982: 163; 175–176; 192–193; 195–197 и др.) наводи се да су у староруском језику неки од префиксалних глагола представљали чланове видских парова¹. С друге стране, постојали су и глаголи који нису имали јасно обележено значење свршеног вида, тј. могли су бити и свршени и несвршени, у зависности од контекста. Прости глаголи нису имали јасна обележја глаголског вида, већ их је карактерисао тзв. общий вид. Ти глаголи су касније укључени у процес морфологизације разматране категорије. На њено коначно формирање утицало је више фактора међу којима је и доминација суфикса *-ива-/-ыва-*, чије се присуство знатно повећава у другој половини XIV века, затим промене у систему прошлих времена, као и формирање будућег времена².

Разматрајући глаголски вид у *Повести о минулим временима* (даље ПМВ), Р. Ружичка (1962: 309–310; 312) наводи да су се многи глаголи који су у савременом руском језику одређени као свршени или несвршени у староруском могли употребљавати и са једним и са другим значењем. Такве глаголе аутор разврстава у 5 група: 1) глаголи одређеног кретања (*нести, ити* и др.), 2) многи неизведени глаголи на *-ити* (*судити, купити* и др.), 3) неизведени и стари атематски глаголи (*речи, дати* и др.), 4) глаголи *видѣти* и стари изведени *обидѣти*, те *слышати* (можда *зазърѣти* и *держати*), 5) неки глаголи са презентском основом на *-j-*.

С обзиром на горенаведене карактеристике глаголског вида које затичемо у ПМВ, многи глаголи, као што је истакао и Р. Ружичка, имали су својства нетипична за савремени језик. Главни критеријум за одабир глагола у нашој анализи био је прости – изведени, али и њихова тумачења у савременом српском језику.

Основни извор за ово истраживање чине ПМВ према *Лаврентијевском летопису* (даље ЛЛ) из 1377. године и одговарајући преводи на савремени српски језик Н. Косовића и В. Минића, с тим што други преводилац ПМВ није превео у целини³. Пажњу ћемо обратити и на преводе на савремени руски језик Д. С. Лихачова и О. В. Творогова. Наводе се и извесне разлике, уколико су релевантне за анализу, између ЛЛ и каснијих преписа – *Тројичиног* (даље ТП) из XIV–XV века, *Радзивиловског* (даље РП) с краја XV века, *Рукописа Московске Духовне Академије* (даље РА) из XV века.

Први део анализе посвећен је простим глаголима који су функционисали као свршени и несвршени, односно одговарајуће значење одређивао им је

¹ Уп. Ружичка 1962: 314.

² Категорија глаголског вида разматра се у граматицима српског и руског језика. Посебно ћемо издвојити истраживање о двовидским глаголима у српском језику И. Грицкат: 1957–1958 и М. Спасојевић: 2015.

³ Н. Косовић није превео *Поуку деци* Владимира Мономаха, која се сачувала у саставу ПМВ, док је исто дело код В. Минића преведено, иако опет не у целини.

контекст. Такви су глаголи: *речи, казати, видѣти, ити, нести*. У другом делу се анализирају изведени глаголи: *помазати, послушати, повѣдати, ѿбладати, растрѣлѣти*. На крају ћемо пажњу посветити и глаголима код којих акценат диференцира значење, тј. категорију вида. Такви су глаголи *засыпати, посыпати* и група са кореном *-рѣз-*. Сви глаголи укључени у анализу, изузев *казати* и последње наведне групе, јављају се у форми имперфекта и аориста, којима ПМВ обилује, а како је исте облике српски језик сачувао, управо он ће нам омогућити одговарајућу реконструкцију.

Анализа започиње синхроним пресеком двају језика – староруског и савременог српског, али ћемо указати и на стање у савременом руском језику, док ће нам метод преводне семантизације омогућити одговарајућу интерпретацију староруских облика. Осим тога, приликом анализе глаголских форми указаћемо и на различита тумачења у речницима.

Категорију глаголског вида, тј. несвршене, свршене, као и двовидске глаголе, условно ћемо тако називати, са становишта савременог језика, јер у периоду староруског језика, односно анализираниог споменика, они нису имали строго таква разграничења. Испитивана категорија крајњу морфологизацију достигла је нешто касније.

1. ПРОСТИ ГЛАГОЛИ У СТАРОРУСКОМ ЈЕЗИКУ

У првом делу истраживања анализирају се глаголи: *речи, казати, видѣти, ити, нести*. Наводићемо примере у којима су исти глаголи, изузев *казати*, употребљени најпре у форми имперфекта, а затим аориста. Овакав принцип прати и остале глаголе, изузев групе са кореном *-рѣз-*.

Како смо већ истакли у уводном делу, највећи део простих глагола првобитно није карактерисала категорија вида, односно није улазио у састав видских парова.

(1) аще которьи братъ ѿмышлѣше ити из манастыра и ѿзраше и пришедь к нему ѿбличаше мысль ѿго и ѿгѣшаше брата ▪ аще к нему что *речаше* ▪ ли добро ли зло ▪ сбудашетса старче слово (ПВЛ, 190)

(1а) Ако ко од браће помишљаше да иде из манастира, и (Јеремија) види то, пришавши му, раскринкаваше замисао његову и тјешаше брата. Ако ли коме шта *предсказиваше* – добро или лоше – старчева се ријеч обистињаваше. (ПМЈ, 117)

(2) *ре* ▪ же князь Печенѣжскѣи къ Прѣтичю ▪ буди ми другъ ▪ онъ же *ре* тако створию ▪ (ПВЛ, 67)

(2а) *Рече* кнез печенешки Претичу: „Буди ми пријатељ”. Он *рече*: „То ћу и бити”. (ПМЈ, 41)

За глагол *речи*⁴ у речницима налазимо да се употребљава са значењем свршеног, али и несвршеног вида⁵ (СДРЯ, X, 374–380; Срезневский, III, 118–120; СРЯ, XXII, 157–158; Стсл, 580–581). Видимо да је српски преводилац употребио имперфекат глагола *предсказивати*, а које је једно од значења глагола *речи* као несвршеног (СДРЯ, X, 378). RJAZU наводи да је глагол *рећи* у неким облицима несвршеног вида, као и да постоје примери у којима је тешко утврдити његову видску вредност. Тако исти речник наводи примере за имперфекат из старијих споменика српског језика (RJAZU, XIII/58, 811). Осим облика имперфекта, глагол *речи* у староруском језику имао је и форме радног и трпног партиципа садашњег времена *рѣкъ, рекуще / рѣкуще, рекомѣи*, а које налазимо и у ПМВ. Исти глагол у формама радног партиципа садашњег времена имао је значење несвршеног вида (ИГРЯ 1982: 338–339). Такви облици јављали су се и у старијим споменицима српског језика (RJAZU, XIII/58, 812), а форма некадашњег партиципа среће се и данас у изразима *боље рекућ, тако рекућ(и)* (РМС, V, 522). У речнику руских говора глагол *речи* одређује се као несвршени (СРНГ, XXXV, 81). Осим самог облика *речаше*, видимо да се у читавом контексту налази имперфекат. Пошто је током историјског развоја руског језика дошло до упрошћавања система прошлих времена и до доминације једног облика за исказивање прошлих радњи, приликом превођења староруских форми размотрићемо само категорију глаголског вида. У преводу на руски језик за имперфекат је употребљен глагол несвршеног вида: *предрекал*, а за аорист – свршени вид: *сказал, ответил* (ПВЛ ДЛ, 219; 168; ПВЛ ОТ⁶).

(3) и пришедшо њму ▪ нача впрашати њго Володимеръ ▪ то вѣдѣ ла вы рота ▪ многажды бо ходивши ротѣ ▪ восвасте Русскую землю ▪ то чему ты не *казаше* си ѿ своихъ ▪ и роду своѣго не преступати роты ▪ но проливаше ▪ кровъ хъ ▪ ѡ нску▪ (ПВЛ, 279)

(3а) И када дође к њему, поче га испитивати Владимир: „Знај, то вас је задесила велика клетва! Јер, много пута давши клетву, робисте Руску земљу. Зашто ти *не каза* синовима својим и роду своме – да не газите клетву, већ проливаште крв хришћанску? [...]” (ПМЉ, 160)

(4) башеть бо сиць ▪ на лица њму срамнии ѡдове ▪ иного нелзѣ *казати* срама ради ▪ (ПВЛ, 164)

(4а) Бијаше овако: на лицу му срамни удови; друго је немогуће *казати* због срамоте. (ПМЉ, 102)

⁴ У речнику староруског језика као посебне лексикографске јединице наводе се глаголи *речи*¹ (*речи*¹), *рекѡ*, *речеть* и *речи*² (*речи*²) *рѣкъ*, *рѣчь*. Оба глагола одређују се са значењем свршеног и несвршеног вида.

⁵ Речници староруског језика, за разлику од старословенског, не наводе експлицитно ознаке за категорију глаголског вида, већ њихово значење тумачимо на основу превода на савремени руски језик. У неким случајевима, што ћемо видети у даљем излагању, акцентом староруских форми указује се на разлике.

⁶ О. В. Творогов, *Повесть временных лет*. <<http://lib.pushkinskijdom.ru/Default.aspx?tabid=4869>> 8. 05. 2016.

У РП и РА наведен је облик *не училъ*. Глагол *казати* речници тумаче на различите начине – у једнима вид није диференциран, тј. може се употребљавати са значењем како свршеног тако и несвршеног вида (Срезневский, I, 1174–1175; СРЯ, VII, 17), а у другима је одређен само као несвршени (СДРЯ⁷, IV, 186–187; Стел, 280). У етимолошком речнику словенских језика стоји да је прасловенски глагол **kazati* дуративни, као и да је у једним словенским језицима несвршеног вида (словеначки, чешки, словачки, доњолужичкосрпски, горњолужичкосрпски, пољски, украјински, белоруски), док је у другима свршеног вида (српски, бугарски, македонски) (ЭССЯ, IX, 168–170). У руском језику глагол *казать* несвршеног вида има значење *показывать*⁸ (ТСРЯ, 315), док је глагол *сказать* свршеног вида, који такође налазимо у ПМВ⁹. С друге стране, несвршени вид глагола *казати* забележен је у руским говорима, док глагол *казать*, који је, поред *говорить*, *сообщать*, *рассказывать*, као једно од значења, сачувао старо *учить*, *указывать*, *советовать*, може бити и свршеног вида са значењем *сказать*, али се одређује и као несвршени и свршени: *велеть*, *приказать* (СРНГ, XII, 312–313). Када је реч о глаголу *казати* у српском језику речници показују да се употребљава и као свршени и као несвршени¹⁰ (РМС, II, 626; РСАНУ, IX, 67–69; RJAZU, IV, 911–920). RJAZU га одређује на следећи начин: „*Glagol je isprva bio imperfektivan, tako je u ostalijem slavenskijem jezicima; u našemu je (i u bugarskome) postao i perfektivan: po Vuku je perfektivan u svijem oblicima, osim prezenta u kojem može biti i imperfektivan; ali ne samo u starije već i u naše vrijeme može se naći impf. kâzâh i ger. praes. kâžûci, teško je poznati u primjerima jeli jedno ili drugo; [...]*” (RJAZU, IV, 911). Исти речник наводи да је једно од његових значења *саветовати*, *учити* (RJAZU, IV, 913), какво је било и у староруском језику, али и у савременим руским говорима. Српски преводац је, очито под утицајем свршеног вида, за наведену форму имперфекта употребио аорист глагола *казати*, док су руски преводиоци изабрали глагол несвршеног вида: *не учил* (ПВЛ ДЛ, 257; ПВЛ ОТ). Осим тога, у *Ипатијевском летопису*, који је О. В. Творогов користио приликом превођења, стоји као и у РП и РА: *не училъ*. У преводу на савремени руски језик за глагол *казати* са значењем свршеног вида употребљен је глагол *сказать* исте видске карактеристике (ПВЛ ДЛ, 209; ПВЛ ОТ).

⁷ Пошто СДРЯ наведени глагол одређује искључиво са значењем несвршеног вида и наш други пример са глаголом *казати* протумачен је на исти начин, док смо га ми овде окарактерисали као свршени.

⁸ Глагол *показывать* наводи се као синоним за глагол *казать* само у једном значењу, односно исти глагол одређује се као несвршена варијанта за: *показать*, 1. *кого-что кому*. Дать возможность увидеть кого-что-н., убедиться в чём-н., научиться чему-н. (ТСРЯ, 681)

⁹ Глагол *сказати* спада у групу глагола са двојаким променом у презенту, попут глагола *помазати* (види т. 2, пр. 11).

¹⁰ Уп. Грицкат 1957–1958: 75; 95; 98; 109; Спасојевић 2015: 143–145.

(5) по Бжѣю же ѡстроу ▪ в се же время разболѣ ▪ Володим ▪ рѣ ѡчима и не виѡаше ничтоже ▪ [и] тужаше велм ▪ [и не домышлаетъ ▪ что створи▪]▪ (ПВЛ, 111)

(5a) По Божијем промислу разболио се у то вријеме Владимир од очију, и не виѡаше ништа, и тужаше веома, и не домишљаше се шта да чини. (ПМЈ, 69–70)

(5b) По божанскоме промислу, разболе се у то вријеме Владимир од очију, и не виѡаше ништа. И силно је био тужан, и није знао шта ће чинити. (ОССРК, 18)

(6) и приде въ Словѣни ▪ идеже нынѣ Новѣгородъ ▪ и видѣ ту люди суца ▪ како естъ ѡбычаи имъ ▪ и како са мыноть [и] хвощютса ▪ и ѡдивиса имъ ▪ (ПВЛ, 8)

(6a) И дође у Словене, гдје је данас Новгород, и видје ту тамошње људе – какав им је обичај, и како се умивају и шипају, и зачуди им се. (ПМЈ, 8)

(6b) И стиже код Словена, тамо гдје је данас Новгород, и видје људе који тамо живе – какав им је обичај и како се купају и шипају, и зачуди им се. (ОССРК, 10)

И глагол *видѣти* имао је способност исказивања значења оба вида, почевши од старословенског, преко староруског, па до савременог српског језика¹¹ (Стсл, 114–115; Срезневский, I, 256–257; СРЯ, II, 174; РМС, I 369–370, РСАНУ, II, 589–590; RJAZU, XX/86, 814–836). Међутим, речници староруског језика нису уједначени у интерпретацији наведеног глагола, те се у једном он тумачи, попут претходно наведеног *казати*, само са значењем несвршеног вида (СДРЯ, I, 420–423), а такав је и у савременом руском језику (ТСРЯ, 91). Наши примери показују разлику, тј. и свршени вид глагола¹². Овде бисмо морали указати на акценат, те би имперфекат гласио *не виѡаше*. У преводу на руски језик у првом примеру употребљен је глагол са значењем несвршеног вида: *не видел*, а у другом свршеног: *увидел* (ПВЛ ДЛ, 187; 145; ПВЛ ОТ).

У оквиру наше анализе размотрићемо и глаголе кретања *ити* и *нести* који, као прости глаголи, нису имали прецизно одређен вид.

Анализирајући систем прошлих времена у ПМВ, Г. Ј. Симица (1959: 49–50) наводи да глаголи као што су *нести*, *бежати* и др. могу означавати завршену радњу. Исти аутор каже: „Наличие таких конструкций, где в качестве однородных сказуемых выступают формы аориста от длительных и недлительных основ, отчетливо обнаруживает известное безразличие к виду, обилие в древнерусском языке глаголов недостаточной видовой дифференцированности” (Симица 1959: 50).

(7) ▪ рополкъ же иѡаше по немъ плачаса с дружиною своєю ▪ (ПВЛ, 202)

(7a) А Ярополк иѡаше за њим са дружином својом плачући: [...] (ПМЈ, 124)

¹¹ И. Грицкат (1957–1958: 70–71) и М. Спасојевић (2015: 122) наводе да је глагол *видети* у значењу *имати чуло вида* само несвршен.

¹² Глаголи *речи* и *видѣти* веома су чести у ПМВ у форми аориста, у којима су употребљени са значењем свршеног вида. С друге стране, њихов несвршени вид огледа се, поред имперфекта, у формама радног и трпног партиципа садашњег времена, што је случај и са глаголом *казати*: ▪ *коже створи нѣбса землю море ▪ вса видима ▪ и невидима ▪* (ПВЛ, 91); *книгами бо кажем и ѡчима кмѣ ▪ пути пока нью ▪* (ПВЛ, 152). О формама партиципа са значењем несвршеног вида глагола *речи* већ смо говорили (в. пр. 1).

У наведеном примеру староруски имперфекат преведен је на српски језик истим обликом, а у руском језику употребљен је глагол несвршеног вида *шел* (ПВЛ ДЛ, 224; ПВЛ ОТ).

Глагол *ити*¹³ у форми аориста са значењем свршеног вида, посебно када су у питању сукцесивне радње, често срећемо у ПМВ¹⁴.

(8) и варивше ꙗ ша князи Печенѣзьстии ꙗ и подившаса ꙗ и поимце тали сво ꙗ ꙗ ѡнѣхъ пустивше ꙗ вѣсташа ѡ града вѣ сво ꙗ си *идоша* ꙗ (ПВЛ, 129)

(8а) И, сваривши, једоше кнезови печенешки, и зачудише се. И узеше своје таоце, а оне (бјелгородске) пустише, (и) дигоше се од града и *одоше* на траг. (ПМЉ, 80–81)

Аорист глагола свршеног вида *поидоша* наведен је у РП и РА. Дакле, каснији преписи дају форме ближе савременом језику¹⁵. И руски преводиоци употребили су префиксални глагол свршеног вида *пошли* (ПВЛ ДЛ, 195; ПВЛ ОТ). Речник старословенског језика наведени глагол тумачи као несвршени и свршени (Стсл, 275–276), док је у речницима староруског језика одређен као несвршени (СДРЈ, IV, 178–181; Срезневский¹⁶, I, 1023–1024; СРЈ, VI, 356–357).

И глагол *нести* могао је бити употребљен са значењем несвршеног, али и свршеног вида.

(9) и бѣжацию ему нападе на нь бѣсъ ꙗ раꙗслабѣша¹⁷ кости ѣго ꙗ не можаше сѣдѣти [на кони] ꙗ *несахутъ* и на носилѣхъ ꙗ (ПВЛ, 144–145)

(9а) И када је он бјежао, нападе на њега ђаво, и ослабише удови његови: не могаше да сједи на коњу, па га *носише* на носилима. (ПМЉ, 90)

(10) и ѡбиша Асколдꙗ и Дира ꙗ [и] *несоша* на гору и погребша и на горѣ ꙗ (ПВЛ, 23)

(10а) И убише Асколда и Дира и *однесоше* на гору, и сахранише их на гори [...] (ПМЉ, 15)

(10б) И убише Асколда и Дира, *однијеше* их на брдо и сахранише: [...] (ОССРК, 13)

Српски преводилац је за староруски имперфекат употребио аорист несвршеног вида, уместо имперфекта *ношаху*. У преводу на савремени руски језик употребљен је глагол несвршеног вида *несли* (ПВЛ ДЛ, 201; ПВЛ ОТ).

На могућност тумачења глагола *нести* и као свршеног указују нам два староруска речника (СДРЈ, V, 362; СРЈ, XI, 308), док је у трећем и речнику старословенског језика само несвршени (Срезневский, II, 426; Стсл, 374).

¹³ О значењу свршеног вида глагола *ити* у старословенском језику Н. Ван Вијк каже: [...] „Кирилл и Мефодий в своем переводе евангелия использовали простой глагол *iti* во всех тех случаях, где в более позднюю эпоху было бы отдано предпочтение приставочному *po-iti*” (Ван-Вейк 1962: 244).

¹⁴ И. Грицкат (1957–1958: 74; 109) наводи да је глагол *ићи* имао некада значење *поћи*. Уп. Спасојевић 2015: 141–142.

¹⁵ Уп. Ружичка 1962: 308.

¹⁶ Прво објашњење дато је на грчком језику, а у осталим глагол има значење несвршеног вида.

¹⁷ Знак ꙗ указује на прелазак на нови лист, односно обратну страну листа у оригиналном рукопису.

RJAZU глагол *nesti* дефинише на следећи начин: „*Glagol je ovaj sam, bez prijedloga u našem jeziku svagda bio rijedak, kao što je rijedak i danas. [...] Kašto se nalaze oblici, koji odgovaraju oblicima na pr. donijeti, donijeh, donijela [...]*” (RJAZU, VIII/35, 88). Дакле, наведени прости глаголи кретања могли су се употребљавати и са значењем свршеног вида, а које је одређивао контекст¹⁸. И руски преводиоци, у другом примеру, употребили су глагол свршеног вида *отнесли* (ПВЛ ДЛ, 150; ПВЛ ОТ), а одговарајућу форму аориста видимо у српским преводима.

О глаголима са перфективним значењем а имперфективним ликом у српском језику писао је Р. Маројевић (2008: 179–198) анализирајући језик П. П Петровића-Његоша. Аутор разматра глаголе *чињати*, *опуштати се*, *пштити (се)*, *вићати (се)*, *чџјати (се)*, *облачити (се)* од којих су неки употребљени у форми имперфекта, али са значењем аориста, на пример:

Чудне бруке [брѹкѣ], грдне [грѣнѣ] мјешавине [мјѣшавинѣ]! / Чујасте ли [чѹјастели] како се појаше [пѣјаше]? (Маројевић 2008: 187)

2. ИЗВЕДЕНИ ГЛАГОЛИ У СТАРОРУСКОМ ЈЕЗИКУ

Други део анализе посвећен је изведеним глаголима: *помазати*, *послужити*, *повѣдати*, *обладати*, *растрѣлати*.

Како наводи Ј. С. Маслов (2004: 139), приликом формирања категорије глаголског вида префиксација глагола није подразумевала и појаву свршеног вида, већ је дати процес представљао само предуслов за њен даљи развој. Наши примери показује да су се извесни остаци сачували у староруском језику, тј. да неки префиксални глаголи још увек нису били одређени искључиво као свршени.

(11) аще кто коли принесаше дѣтищѣ болень • кацѣмъ любо недуго • одержи •• принесашу в манастирь • ли свержень члвѣкъ кацѣ • лю•бо недугомъ одержи • приходаше в манастирь къ блжѣному Феодосью • повелѣваше сему Дамъ • нѣ млтѣву створити болащему • и абѣ створаще молитву • и масломъ помазаше • и приимаху ицѣленье приходшии к нему • (ПВЛ, 189)

(11а) Ако ли ко донесаше у манастир к блаженом Феодосију, (тада Феодосиј) наређиваше овоме Дамјану да чита молитву над болесником, и овај одмах читаше молитву у уљем *мазаше*, и примаху исцјељење они који долажаху к њему¹⁹. (ПМЉ, 117)

¹⁸ „Ако се о трајној радњи (чије је име – имперфективни глагол) контекстом или ма како друкчије семантички изрекне да је она *цела* (истакла – И. Г.) извршена, да је од слике акције постало сазнање, спомен о акцији, онда се глаголу придао, у суштини, онај „декор” који претставља карактеристику перфективног глагола. Главна карактеристика се променила у смислу прелаза од имперфективности ка перфективности” (Грицкат 1957–1958: 95).

¹⁹ У српском преводу недостаје део наведеног фрагмента.

(12) [и] Бӯ ꙗ повелѣвшо сступишасѧ ѿ ни ꙗ [горы велики ꙗ] ꙗ токмо не ступишасѧ ѿ ни ꙗ горы на ꙗ в̄ і локоть ꙗ и ту створишасѧ врата мѣдана ꙗ и помазашасѧ сунклито ꙗ (ПВЛ, 236)

(12а) [...] и, по Божијој заповијести, склопише се за њима планине велике, само се не склопише за њима планине на 12 лаката (ширине), и ту се створише врата мједена и намазаше се асинхитом; [...] (ПМЈ, 143)

Глагол *помазати* могао је бити несвршеног и свршеног вида, али га је карактерисала и двојака промена у презенту: *помазаю*, *помазаѣши* указује на несвршени вид, а *помажѣ*, *помажеши* на свршени вид (СДРЯ²⁰, VII, 120–122; СРЯ, XVI, 291–292; Срезневский²¹, II, 1155; Стсл, 474–475). Како се наводи у *Историјској граматици руског језика* (1982: 167–168), додавањем суфикса за имперфективизацију *-a-/-aj-* глаголима попут *помазати*, *помажутъ* (са суфиксом *-a-/-*j-*) формирали су се тзв. имперфективи. Тако су се појавили паралелни облици у садашњем времену – са једне стране су постојале форме као што је *помажю*, које нису имале јасна обележја глаголског вида, односно касније су постале перфективне, а са друге – облици попут *помазаю* употребљавали су се у имперфективном значењу. Наспрам две варијанте у презенту стајао је један облик за форме које су се градиле од основе прошлог времена.

За староруске примере у преводу на савремени српски језик употребљени су исти облици, тј. имперфекат глагола несвршеног и аорист глагола свршеног вида, док је у руском језику разлика искључиво у категорији вида: *мазал* и *помазались*, односно *помазали* (ПВЛ ДЛ, 219; 246; ПВЛ ОТ). У РП и РА у другом наведеном примеру употребљен је облик *помаза*.

(13) и нꙗре ꙗ Адамъ скотомъ и птицамъ имана ꙗ звѣремъ и гадомъ ꙗ и самѣма анг̄лъ повѣда имана и покори Бъ̄ Адаму звѣри и скоты ꙗ и обладаше всѣми ꙗ и *послушаху* его ꙗ (ПВЛ, 88)

(13а) И даде Адам стоци и птицама имена, звијерима и гмизавцима, и самим анђелима даде имена. И потчини Бог Адаму звијери и стоку, и овлада (он) свима, и *слушаху* га. (ПМЈ, 55–56)

(14) видѣвъ же волхвъ и ре ꙗ цр̄ви ꙗ ѿ цр̄ю погуби ѿтроча се ꙗ аще ли не п губишь ꙗ иматъ погубити всего Сѹпта ꙗ и не *послуша* его цр̄ ꙗ но паче повелѣ не погубити дѣтии Жидовьски ꙗ (ПВЛ, 94)

(14а) Видјевши пак то врач, рече цару: „О царе! Погуби дијете ово; ако га не погубиш, он ће да погуби сав Египат”. И не *послуша* га цар, него нареди чак да се (више) не убијају дјеца јеврејска. (ПМЈ, 59)

У наведену групу спада и глагол *послушати*²² (СДРЯ, VII, 252–254; Срезневский, II, 1240–1241; СРЯ, XVII, 190–191; Стсл, 482–483). Старорус-

²⁰ У наведеном речнику код глагола *помазати* у оквиру свршеног вида наведен је наш пример са формом имперфекта, док смо му ми одредили значење несвршеног вида.

²¹ Код истог глагола са значењем несвршеног вида И. И. Срезњевски наводи и акценат: *помазати*, *помазаю*.

²² Свршени вид наведеног глагола огледа се и у форми презента: аще не *послушасть* тебе цр̄ ѿ Еюпетьски ꙗ побью и всѣми чудеса моиими ꙗ (ПВЛ, 95). С друге стране, несвршени вид

ки имперфекат на савремени руски језик преведен је глаголом несвршеног вида: *слушали*, а аорист глаголом свршеног вида: *послушал* (ПВЛ ДЛ, 178; 180; ПВЛ ОТ).

Глаголи *помазати* и *послушати* претрпели су перфективизацију²³, те су у савременом руском књижевном језику свршеног вида, док су глаголи *мазати* и *слушати* несвршени (ТСРЯ, 424; 693; 704; 900), што смо видели у преводу. Свршеног вида су исти глаголи и у српском језику: *помазати*, *послушати* (РМС, IV, 672; 754; RJAZU, X/45, 665–666). Међутим, у RJAZU наводи се следеће: „POSLUŠATI, poslušam, *impf. prema pf.* poslušati. *Da je danas impf.* poslušati *и običaju, bio bi mi aks.* poslušati, *pòslúšâm prema pf.* pòslušati, pòslúšâm; [...]” (RJAZU, X/46, 945). Исту појаву налазимо и у руским говорима *послушати* – свршени вид, *послушатъ* – несвршени вид, а истог је вида и у повратној форми – *послушатъся* (СРНГ, XXX, 182). Више о улози акцента у одређивању глаголског вида биће речи у даљем тексту (види т. 3).

(15) оному же нѣчимъ заложити ▪ вступль ногама босыма ▪ ста на пламени ▪ дондѣже изгорѣ печь [и] излѣзе ▪ и ина многа *повѣдаху* ѿ немъ ▪ (ПВЛ, 196)

(15a) А онај не имаше чиме да запуши рупе, и стаде босим ногама на пламен, и стајаше на пламену док не изгорје пећ, и тек сада сиђе. И многошта друго *причаху* о њему, [...] (ПМЉ, 121)

Са значењем свршеног и несвршеног вида у староруском језику био је и глагол *повѣдати* (СДРЯ, VI, 477–478; СРЯ, XV, 141–142). И. И. Срезњевски за исти глагол даје објашњење: *разсказати*, *сообщити*, иако су наведене форме имперфекта и радног партиципа садашњег времена у којима је глагол употребљен са значењем несвршеног вида (Срезневский, II, 1006–1007). С друге стране, речник старословенског језика наводи да се исти глагол употребљава као несвршени (Стсл, 457). У нашим примерима указаћемо на разлике. Тако наспрам имперфекта *повѣдаху* имамо аорист *повѣда* у горенаведеном примеру (пр. 13). У RJAZU *povijedati* одређује се као несвршени према свршеном *povidjeti*, али се указује и на могућност употребе у значењу свршеног вида, при чему се јављају и примери у којима је тешко утврдити да ли је исти глагол употребљен као несвршени или као свршени (RJAZU, XI/48, 261–263). На савремени руски језик имперфекат је преведен глаголом несвршеног вида *рассказывали*, а аорист – глаголом свршеног вида *дал* (ПВЛ ДЛ, 222; 178; ПВЛ ОТ).

може бити употребљен такође у форми презента, а свршени вид у форми императива: и ре ▪ ѿрину ѿ себе призову ины лю ▪ иже мене *послушаютъ* ▪ (ПВЛ, 98); се же поручаю в сојбе мѣсто столь старѣишему снѣу моему и брату вашему Изаславу Кыєвъ ▪ сего *послушайте* ▪ ко ▪ послушасте мене ▪ (ПВЛ, 161).

²³ Током XVIII века овакви имперфективи са променом попут *помазаю* готово нестају из употребе, а замењују их облици са продуктивним суфиксом *-ива-* (ИГРЯ 1982: 264).

(16) И посеъмь възратиша ▪ в землю свою и не бѣ ѿ нихъ цр҃ъа ▪ но архиср҃ѣи *обладаху* ими ▪ до Ирода иноплемєнник ▪ иже *облада* ими ▪ (ПВЛ, 102)

(16a) И затим се вратише у земљу своју, и не имаѣху цара, већ архијереји *владаху* њима до туђинца Ирода, који *завлада* њима. (ПМЈ, 64)

Глагол *обладати* у старословенском језику одређује се, попут *повѣдати*, као несвршени, а такав је и у речнику И. И. Срезњевског (Стсл, 392; Срезневский, II, 514). Међутим, други речници староруског језика истичу двовидске карактеристике истог глагола, на шта нам указују и наши примери²⁴ (СДРЯ, V, 486–487; СРЯ, XII, 64). Глагол *обладать* у руском језику задржао је значење несвршеног вида (ТСРЯ, 537). На двовидске особине указује нам RJAZU: „OBLADATI, obládati, ðbládâm, pf. i impf. [...] Od ob-vladati (v je iza b po zakonu ispalo, ali ima i obvladati, [...]) [...] Glagol je u novija vremena pf., u starija je često impf.” (RJAZU, VIII/36, 378). Други речници српског језика глаголе *обладати* и *овладати* тумаче као свршене (РМС, III, 861; 896; РСАНУ, XVI, 287; 531–532). У истом примеру поред имперфекта *обладаху* (исти облик у форми 3. лица јединице видели смо у пр. 13) имамо аорист истог глагола *облада*, са значењем свршеног вида. Руски преводиоци су за имперфекат употребили глагол несвршеног вида *властвова*ли, док су аорист превели конструкцијом са радним партиципом прошлог времена *ставшего над ними властвова*тъ (ПВЛ ДЛ, 183; ПВЛ ОТ).

(17) а ихже имахѿ плѣнники. ѿвѣхъ посеках ▪ дру҃гиа же м чахѿ. ины ▪ же *растрѣлахѿ*. а дру҃гы ▪ в море вметахѿ. и ина многа [зла] творахѿ Рѿсь Грекомъ. еликоже ратнии творатъ (ПВЛ²⁵, 30)

(17a) А те, које заробише, ове посјекоше, друге мучаху, неке *постријељаше*, а друге у море бацише, и многа зла чињаху Руси Грцима, као што непријатељи раде. (ПМЈ, 18)

(17b) А оне које заробише, једне посјекоше, друге мучише, неке опет *убише стріјелама*, а неке побацише у море, и много другога зла учинише Руси Грцима, како то обично чини непријатељ. (ОССРК, 13)

(18) а заѿтра по зори повѣсиша Васила ▪ и Лазара ▪ и *растрѣлаша* стрѣлами Василковичи ▪ и идоша ѿ града ▪ (ПВЛ, 268)

(18a) А сутрадан, у зору, објесише Васиљка и Лазара, и *стријељаше* их стріјелама Васиљковичи, и одоше од града. (ПМЈ, 153)

У *Историјској граматици руског језика* (1982: 245) наводи се да је глагол *растрѣляти* сачувао значење оба вида све до краја XVII века. Његов двовидски карактер потврђују и речници (СДРЯ, X, 230–231; СРЯ, XXII, 66). У речнику И. И. Срезњевског, међутим, оба наведена примера налазе се у оквиру исте

²⁴ Употребу наведеног глагола са значењем несвршеног вида потврђују и облици радног партиципа садашњег времена у предикатској и атрибутој функцији: и *бѣ обладѣ* ▪ Флегъ ▪ (ПВЛ, 24); поставлю ѿношу кназа имъ ▪ и ругатєла *обладаюц* ▪ ими ▪ (ПВЛ, 140). У другом примеру контекст указује да је реч о радњи која предстоји, због чега би радни партицип имао значење будућег времена: *који ће владати*.

²⁵ У ЈЛЛ недостаје део текста од 14. до 21. листа, те се ПМВ наводи према РП.

лексикографске јединице: *растрѣл ти – разстрѣлять* (Срезневский, III, 91). У савременом руском језику наведени глагол је свршеног вида, а несвршеног вида је глагол *расстреливать*²⁶ (ТСРЯ, 814). RЈAZU за глагол *rastrijed'ati* наводи: „RASTRИЈЕЃАТИ, *rastrijed'am, impf. pf. rastrijeliti; sasvim ustrijeliti; [...]*” (RЈAZU, XIII/56, 319). У аналогним случајевима састављачи речника стављали су „*impf. према pf.*”. Овде је предлог *према* изостављен, али претпостављамо да аутор наведене лексикографске јединице исти глагол тумачи као несвршени²⁷. Оба српска преводиоца форму имперфекта превела су аористом свршеног вида. Осим тога, видимо да је В. Минић све примере имперфекта превео аористом, при чему једном несвршеног вида, док је Н. Косовић комбиновао ова два облика. Контекст нам указује да није реч о радњама које су се десиле једном. Тако бисмо и овде могли употребити имперфекат *стрељаху*²⁸, па би наведени фрагмент гласио: *А оне које поробљаваху, ове сецијаху, друге пак мучаху, треће стрељаху, а друге у море бацаху*. Руски преводиоци су имперфекат заменили глаголом свршеног вида *застрелили*, а за аорист су употребили свршени вид некадашњег двовидског глагола *расстреляли* (ПВЛ ДЛ, 153; 252; ПВЛ ОТ). У ТП наводи се имперфекат *растяху*.

3. АКЦЕНАТСКО ДИФЕРЕНЦИРАЊЕ КАТЕГОРИЈЕ ГЛАГОЛСКОГ ВИДА

У оквиру наше анализе осврнућемо се и на глаголе код којих акценат одређује категорију вида. Такви су староруски глаголи *посы́нати* (несвршени вид) – *посы́нати* (свршени вид) и *засы́нати* (несвршени вид) – *засы́нати* (свршени вид).

(19) и сиче по чивѣ бра•ю • цѣлова вѣса по имени • и тако изидаше из мон • стыра • взима • мало коврѣжекъ • [и] вшедь в печеру • и затвораше двери печерѣ и *засыпаше* перстыю • и не гл̄ше никомуже • (ПВЛ, 185)

(19а) И овако поучивши братију, поздрави он свакога поименично, и затим одлазаше из манастира, узимајући мало хљебаца, и, ушавши у пећину, затвараше врата пећине и *засыпаше* их земљом, и не говораше ни са ким; [...] (ПМЈ, 114)

²⁶ У XIV веку појављује се нови глагол са значењем несвршеног вида *расстрѣливати*, који се задржао до данас (ИГРЯ 1982: 245).

²⁷ Наводи се пример из језика III. Менчетића: „*Do suz me ucvid'a ne grlo od sniga, a licem rastrid'a jak strilac biliga*”.

²⁸ Недоследности приликом тумачења глагола *стрељати* налазимо и у речницима српског језика – у једном је одређен као глагол несвршеног вида, а такав је био у старословенском и староруском (RЈAZU, XVI/70, 739–741; Стсл, 631; Срезневский, III, 570–571; СРЯ, XXVIII, 159). С друге стране РМС исти глагол одређује као двовидски (РМС, VI, 25). Уп. Грицкат 1957–1958: 82; 110; Спасојевић 2015: 167.

(20) приникъши ѿльга и ре имъ добра ли вы честь ѿни же рѣша пуши ны Игоревы смр^тти и повелѣ засыпати ѿ живы ѿ и *посыпаша* ѿ (ПВЛ, 56)

(20a) Олга се нагну и рече им: „Да ли вам се допада част?“ Они пак рекоше: „Више од Игорове смрти“. И нареди (Олга) да их заспу живе, и *засуше* их. (ПМЈ, 34)

(20б) И, завиривши у јаму, запита их Олга: „Је ли вам добра част?“ А они одговарају: „Опусти нам Игорову смрт“. И наредила је да их живе затрпају, и *засуше* их. (ОССРК, 15)

Први пример тумачимо као имперфекат несвршеног вида, док је у другом примеру реч о глаголу свршеног вида, употребљеном у форми аориста у староруском, као и у савременом српском језику, а исте је видске карактеристике и инфинитив *засыпати*. У истом примеру у РП наводи се облик *засыпаша*, док је у РА *засыпаше*. У речнику староруског језика за глагол *засыпати* стоји да има значење *засыпать*, а примери које смо ми овде навели налазе се у истој одредници (СДРЈ, III, 349). Међутим, код глагола *посыпати* истиче се разлика, при чему је и промена другачија – *посыпати*¹, *посыплю*, -летъ: *посыпать*, *посыпати*², *посыпаю*, -жътъ: *посыпáтъ* (СДРЈ, VII, 329). У другом речнику наводе се две лексикографске јединице, при чему се акцентују форме у савременом руском језику, у којем је сачуван исти однос – *засыпать*, *посыпать* сврш. вид, *засыпáтъ*, *посыпáтъ* несврш. вид (СРЈ, V, 311–312; XVII, 275–276; ТСРЈ 267; 707; ИГРЈ 1982: 264). И. И. Срезњевски акцентом истиче видску разлику, па *посыпáти* има значење несвршеног, а *посыпати* свршеног вида, али се разлика огледа и у промени *посыпаю* наспрам *посыплю* (Срезневский, II, 1281–1282). На такве разлике исти аутор указивао је и код глагола *помазати*, *помазаю*²⁹. Исти аутор не наводи глагол *засыпати*. У преводу на руски језик употребљени су облици *засыпал* и *засыпали*, без акценатске ознаке, иако нам контекст јасно указује на одговарајуће значење (ПВЛ ДЛ, 217; 164; ПВЛ ОТ).

О акценатском диференцирању категорије глаголског вида у староруском језику можемо говорити у оквиру групе глагола са кореном -рѣз-, с тим што у речницима наилазимо на различита тумачења, а овде ћемо издвојити глаголе *обрѣзати* и *зарѣзати*. Тако се у једном речнику за први глагол указује на акценатску разлику, тј. категорију вида – *обрѣзати*, *обрѣжу* свршени вид, *обрѣзати*, *обрѣзаю* несвршени, уз различиту промену (СРЈ, XII, 149), док се у другом разлика огледа у промени, при чему нису акценатовани староруски глаголи, већ њихови облици на савременом руском језику: *обрѣзати*¹ *обрѣжу*, -жеть: 1. *отрѣзать от чего-л.*, *обрѣзать что-л.*, *обрѣзати*² *обрѣзаю*, -жътъ: 1. *отрѣзáтъ от чего-л.*, *обрѣзáтъ что-л.* (СДРЈ, V, 540–541), а тако је и у старословенском језику³⁰ (Стсл, 398). И. И. Срезњевски, међутим, за исти глагол са променом *обрѣзаю* наводи само значење несвршеног вида (Срезневский, II, 553).

²⁹ Види н. 21.

³⁰ Наводи се само значење *совершити/совершить обряд обрезания*.

(21) они же рѣша вѣрусмѣ Буѣ а Бохमितъ ны ѣчить глѣа ▪ *обрѣзати* ѣды тайны ▪ и свиинины не сти ▪ (ПВЛ, 84)

(21a) А они рекоше: „Вјерујемо у Бога, а Мухамед нас учи, говорећи: *да обрезујемо* уде тајне, да свињетине не једемо, [...]” (ПМЛЈ, 53)

У наведеном примеру анализирани глагол има значење несвршеног вида, као што нам показује превод на српски језик. Руски преводиоци употребили су именицу *обрезание* у конструкцији са глаголом несвршеног вида: *совершатъ обрезание* (ПВЛ ДЛ, 176; ПВЛ ОТ).

(22) и повелѣ Бѣѣ Авраму *обрѣзати* отроча ▪ и *обрѣза* и въ ▪ иѣ ▪ дѣнь ▪ (ПВЛ, 93)

(22a) И заповједи Бог Авраму *да обреже* дјечака, и *обреза* га 8-ог дана. (ПМЛЈ, 58)

У наведеном примеру староруски аорист и инфинитив су свршеног вида, на шта нам указује и превод на српски језик. Руски преводиоци су за инфинитив разматраног глагола употребили конструкцију са глаголом свршеног вида: *совершитъ обрезание*, а аорист су превели обликом: *обрезали/обрезал* (ПВЛ ДЛ, 180; ПВЛ ОТ).

Ни код глагола *зарѣзати* нису уједначене лексикографске интерпретације, па се тумачи само као свршени – зарѣзати, зарѣжѣ, -жетъ: зарезать; принести в жертву³¹ (СДРЯ, III, 343–344), затим се одваја у две јединице, па је прва свршеног вида: *зарѣзати*, а друга несвршеног: *зарѣзати* (СРЯ, V, 287). И. И. Срезњевски исти глагол такође одваја у две лексикографске јединице, те за прву, уз промену зарѣж даје објашњење: *убить* ножемъ, док за другу не наводи објашњење, већ само промену зарѣзао (Срезневский, I, 945). Аорист наведеног глагола са значењем свршеног вида посведочен је и у ПМВ:

(23) поварѣ же Глѣбовѣ именемъ Торчинѣ ▪ вынезѣ ножѣ *зарѣза* Глѣба ▪ акы агна непорочно ▪ (ПВЛ, 136)

(23a) А кувар Глѣбов, по имену Торчин, извукавши нож, *закоље* Глѣба, као јагње непорочно. (ПМЛЈ, 85)

Српски преводац употребио је презент свршеног вида, док би аорист гласио *закла*. У истом контексту, у староруском тексту глагол *зарѣзати* наведен је у форми инфинитива, такође са значењем свршеног вида: *повелѣ вборзѣ зарѣзати* Глѣба. Руски преводиоци употребили су облик *зарезал* (ПВЛ ДЛ, 198; ПВЛ ОТ).

Напомена. У оквиру семантичке реконструкције *Луче микрокосма* П. П. Петровића-Његоша Р. Маројевић (2016: 342–347) анализира глаголе несвршеног вида са дијалекатском суфиксалном алтернацијом -ава-/ај- (избјежавати: избјежѣјѣ; пружавати: пружѣје; ишчезавати: ишчезѣјѣ; изригавати: изригѣјѣ,

³¹ У истом речнику глагол *зарѣзати* се одређује као несвршени: *резати, приносить в жертву* (СДРЯ, III, 344).

развијавати: развијајѹ, препитавати: препитајѹ, вјенчавати се: вјенчаје се, умољавати: умољајѹ, ублажавати: ублажаје, пружавати: пружајеш, задржавати: задржаје) који су настали по аналогiji с префиксалним глаголима несвршеног вида са коренима *зна-* и *да-*. Разлику између свршеног и несвршеног вида аутор објашњава прозодијском творбом³², која у наведеним примерима има обличку функцију. Наиме, свршени вид глагола прѣдати у 3. лицу множине има облик прѣдајѹ, док је у форми несвршеног вида акценат на следећем слогу прѣдајѹ. Позивајући се и на стање у савременом руском књижевном језику (*узнаю* – просто будуће време глагола свршеног вида, *узнаю* – садашње време глагола несвршеног вида), аутор даље наводи да је реч о дијалекатском архаизму.

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У нашем истраживању размотрили смо употребу староруских глагола код којих категорија вида није била јасно изражена, тј. у једним примерима имали су значење несвршеног, а у другим свршеног вида. У неким примерима иста категорија уско је везана за акценат, док нам у другим контекст открива одговарајуће значење. Српски језик омогућава нам не само увид у категорију глаголског вида, већ и времена, док је руски језик ограничен само првом категоријом. За главне облике на којима смо утврђивали једно од два могућа значења, тј. несвршени или свршени вид, узети су имперфекат и аорист, чиме смо указали на блискост староруског и српског језика, а тиме и на важност њиховог упоредног проучавања.

ЛИТЕРАТУРА

- Ван Вијк 1962:** Н. Ван-Вейк: О происхождении видов славянского глагола, у: *Вопросы глагольного вида*, Москва: Издательство иностранной литературы.
- Грицкат 1957–1958:** И. Грицкат, О неким видским особеностима српскохрватског глагола, Београд: *Јужнословенски филолог*, XXII, 65–130.
- ИГРЯ 1982:** *Историческая грамматика русского языка. Морфология. Глагол* (под ред. Р. И. Аванесова, В. В. Иванова), Москва: Наука.

³² Исти аутор прозодијску творбу или преакцентуацију објашњава као „самостални творбени поступак у коме је промјена акцента обавезна а творбена база и њоме мотивисана новоформирана ријеч остају у истој врсти ријечи и са истим типом промјене, при чему се формира нова ријеч без кидања семантичке везе између мотивне ријечи и творенице” (Маројевић 2016: 399).

- Маројевић 2008:** Р. Маројевић, Пјеснички језик Његошев. II (Перфективни глаголи с имперфективним ликом), Београд: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 37/1, 2008: 179–198.
- Маројевић 2016:** Р. Маројевић, *Луча микрокозма*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД, Цетиње: Narodni muzej Crne Gore.
- Маслов 2004:** Ю. С. Маслов, Возникновение категории совершенного/несовершенного вида, у: А. В. Бондарко, Т. А. Майсак, В. А. Плунгян (ред.), *Избранные труды. Аспектология. Общее языкознание*, Москва: Языки славянской культуры, 131–140.
- Ружичка 1962:** Р. Ружичка, *Глагольный вид в „Повести временных лет“*, у: *Вопросы глагольного вида*, Москва: Издательство иностранной литературы.
- Симица 1959:** Г. Я. Симица, *К вопросу об употреблении глагольных форм прошедшего времени в «Повести временных лет по Лаврентьевскому списку»*, Исследования по грамматике русского языка, II, Ленинград: Издательство Ленинградского университета.
- Спасојевић 2015:** М. Спасојевић, *Двовидски глаголи у савременом српском језику*, докторска дисертација, Београд: 2015.

ИЗВОРИ

- ОССРК 1994:** В. Минић, *Одабране странице старе руске књижевности*, Цетиње: Обод.
- ПВЛ 1962:** Повесть временных лет, у: *Полное собрание русских летописей*. Том первый. *Лаврентьевская летопись и Суздальская летопись по Академическому списку*, Москва: Издательство восточной литературы.
- ПВЛ 2ДЛ 1996:** Д. С. Лихачев, *Повесть временных лет* (Подготовка текста, перевод, статьи и комментарии Д. С. Лихачева), Санкт-Петербург: Наука.
- ПМЉ 2003:** Н. Косовић, *Повијест минулих љета или Несторов љетопис*, Београд: ИКП Никола Пашић.
- ПВЛ ОТ:** Творогов О. В., *Повесть временных лет*, <<http://lib.pushkinskijdom.ru/Default.aspx?tabid=4869>> 8.05.2016.

РЕЧНИЦИ

- РМС 1990:** *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI (Друго фототипско издање), Нови Сад: Матица српска (I–III и Загреб: Матица хрватска).
- RJAZU 1892–1897; 1918; 1930; 1931; 1933; 1953; 1958; 1972:** *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, IV, VIII/35, VIII/36, X/45, X/46, XI/48, XIII/56, XIII/58, XVI/70, XX/86, Zagreb: JAZU.
- РСАНУ 1962; 1975; 2001:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, II, IX, XVI, Београд: САНУ.
- СДРЯ 1988; 1990; 1991; 2000; 2002; 2004; 2013:** *Словарь древнерусского языка XI–XIV вв.*, I, III, IV, V, VI, VII, X, Москва: Русский язык/Азбуковник.
- СРЯ 1975; 1978; 1979; 1980; 1986; 1987; 1989; 1990; 1991; 1997; 2008:** *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, II, V, VI, VII, XI, XII, XV, XVI, XVII, XXII, XXVIII, Москва: Наука.
- Срезневский 2003:** И. И. Срезневский, *Материалы для словаря древнерусского языка*, I–III, Москва: Знак.
- СРНГ 1977; 1996; 2001:** *Словарь русских народных говоров*, XII, XXX, XXXV, Ленинград/Санкт-Петербург: Наука.
- Стсл 1994:** *Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков)*, под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой, Москва: Русский язык.
- ТСРЯ 2007:** *Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов* (отв. ред. Н. Ю. Шведова), Москва: РАН.
- ЭССЯ 1983:** *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*, IX, Москва: Наука.

О НЕКОТОРЫХ ДРЕВНЕРУССКИХ ДВУВИДОВЫХ ГЛАГОЛАХ

Резюме

В настоящей работе на материале «*Повести временных лет*» рассматривается категория вида тех глаголов, у которых она не дифференцировалась. Таким образом, с одной стороны, некоторые приставочные глаголы в эпоху древнерусского языка входили в видовые пары, в то время как другим значение вида определялось контекстом. Древнерусские формы имперфекта и аориста можно реконструировать

благодаря сложной системе прошедших времен в современном сербском языке, чем подчеркивается значение сопоставительного изучения двух языков.

Ключевые слова: вид глагола, имперфект, аорист, древнерусский язык, сербский язык.

В. Б. Вишњевац